

Varga Imre

RIMAY JÁNOS ÉLETÉHEZ

Rimay János életrajzi adataiban a Tribell Gáspár lányával való jegyesség híre, azaz a házasságkötés terve mindössze két ízben bukkan fel, mindkétszer az 1609-ből ránk maradt levelezésében. A királyhoz intézett levelében magát mint Tribell leendő vejét (gener ego ipsius futurus)¹ említi. Egy előttünk ismeretlen papot pedig arra kér, vigasztalja jegyesét, öntsön lelket beléje (in consolanda et animanda D. virgine sponsa mea suam industriam adhibere non negligat).²

Hogy mikor kezdődött kettőjük ismeretsége, hogyan alakult szerelmi kapcsolatuk, és miért maradt el a tervezett házasság, nem tudjuk.³ Valamivel több ismeretünk van azonban az apa és a Rimay közti kapcsolatokról.

Zólyomlipcsére Tribell 1598. júl. 14-én kötött a bécsi Kamarával bérleti szerződést, lefizetvén a Rubigallus-örökösöknek több mint 30 ezer forint inscriptiós összeget és 3750 forint újabb kölcsönt. Bár a magyar rendek tiltakoztak a várnak idegen kézbe adása ellen, Rudolf 1600. dec. 1-én kelt okmányában Lipcsét Tribell kezébe bocsátotta. Az 1608. évi 23. tc. azonban úgy rendelkezett, hogy Lipcsét vissza kell váltani az idegen kézbe. Miután a zálogösszeg lefizetésére két jelentkező is akadt, Tribellt felszólították a vár átadására.⁴ Az átadásra rövid határidőt tűztek ki.

Tribell fűzőz-fához kapkodott. Többek között a felszólító levelet elküldte Rimay Jánosnak, aki nemrég érkezett vissza a császári követséggel Konstantinápolyból Budára, és kérte őt, írjon ügyében a királynak meg a nádornak. Tribell kérésére Kollonits Szigfrid is írt Rimaynak ebben az ügyben.⁵

A kérésnek megfelelően Rimay kérte a királyt, hogy szolgálataira való tekintettel halasztassa el a vár átadásának időpontját, hogy a követségéből hazatérően Tribell váratlan bajában mint annak leendő veje segítségére és támogatására lehessen.⁶ Hasonló szellemben írt a nádornak is, „hogy ne essék az ő kára nekem is káromra, és előtte való állapotombéli fogvatkozásomra, jussom lévén néminemő részint nekem is ügyéhez s jószágához”.⁷

Az 1609. febr. 9-e és ápr. 2-a közti időből Rimaynak négy Tribellhez intézett levele ismeretes.⁸ Bennünk egyrészt beszámol a kapott biztatásokról, másrészt kifejezi rosszallását Tribell szűkmarkúságáért, illetőleg sajnálkozik, hogy Budán léte miatt nem tudja ügyében kellőképpen támogatni. Ezekben a levelekben azonban a tervezett házasságról, Tribell lányáról soha sem esik szó.

Időközben Lipcse átadása ügyében tárgyalásokra került sor, és bizonyára Rimay közbelépésére, sikerült elhúzni a dologot.⁹ Közben 1609 szeptemberének az elején Rimay is megszabadult Budából. Valószínű, hogy felkereste a Tribell családot Zólyomlipcsén, és része volt abban, hogy a várúrnak úgy sikerült kímáznia a csávából, hogy a nádor előtt okmányilag igazolta magyar honosságát.¹⁰

¹ ECKHARDT Sándor: Rimay János összes művei. Bp. 1955. 276.

² Uo. 322.

³ FERENCZI Zoltán: Rimay János. Bp. 1914. 96. lapon bizonyára ezeknek a leveleknek alapján mondja, hogy még az 1608-i követségbe indulása előtt jegyezte el, mivel forrásra nem hivatkozik. Vö. még a 105. lappal.

⁴ JURKOVICH Emil: Zólyomlipcse várának és uradalmának története. HK 1929. 262, 266–7.

⁵ IPOLYI Arnold: Rimay János államiratai és levelezése. Bp. 1887. 176.

⁶ „In tali suo insperato casu, gener ego ipsius futurus subsidio et adminiculo esse queam” — ECKHARDT: i. m. 276.

⁷ I. m. 280.

⁸ I. m. 276, 284, 286, 288.

⁹ FERENCZI i. m. 97.

¹⁰ JURKOVICH i. m. 267.

A kapcsolat azonban Rimay és a Tribell család között ezt követően természetesen megszakadhatott, bár a volt menyasszony, Tribell Róza csak 1614. febr. 2-án lépett házasságra Orlay Istvánnal.¹¹

Már az eddigiekből megállapítható, hogy Rimay János afféle jogi szakértője, tanácsadója volt az idegen származású és a magyar jogi ügyekben járatlan Tribell Gáspárnak. Ezt erősítik meg az újabban előkerült Tribell-levelek. A bicsei levéltár Tribellnek 12 levelét őrizte meg, melyeket 1606 és 1616 között írt Thurzó Györgyhez.¹² Közülük kettőben szó van Rimayról is.

Az egyik 1609. febr. 11-i keletű, és a fentebb említett várátadással áll kapcsolatban. Tribell Thurzó Györgytől kér tanácsot, mit tegyen, mivel őfelsége rövid terminust tűzött ki Lipcse átadására. „Sperabam Dominum Rimay citius ad me appulsurum et partes suas pro me interpositurum fuisse, sed ob certas causas diutius fortassis opinione mea Budae ei commemorandum erit.”¹³

A másik, 1606. júl. 13-áról keltezett levél érdekesebb, mert azt mutatja, hogy Rimay már évekkal 1609 előtt Tribell jogi tanácsadója volt. Levelében Tribell azt kéri a kassai congregatio utazó Thurzó Györgytől, védje meg őt a rendek előtt; ha valami injuria-tétellel vádolnák, hasson oda, hogy törvényes módon lépjenek fel vele szemben. Nem zavarná őt ilyen kéréssel, ha számíthatna Rimay közreműködésére, de „communi Regnicolarum Consilio suae Majestatis Oratorij in Commissione et Itinere Byzantino adjunctus esset”. Bizonyára a zsitvatoroki békeküldözések befejezésével kapcsolatosan tervezett tárgyalásokra való kiküldésére célzott itt Tribell.¹⁴

Rimay és a lipcsei vár zálogos ura közti jogi tanácskozások szolgáltathatták az okot és alkalmat a költő és Tribell Róza találkozásaira, az ismeretségre, a házassági tervekre. A házasságból azonban előttünk eddig ismeretlen okokból semmi sem lett.

Vajon volt-e visszhangja ennek a szerelemnek Rimay költészetében? A ránk maradt verseiben lehet-e keresni ennek a nyomait?

Irodalmi vonatkozású levelek után nyomozva találtunk rá a nyitrai levéltárban a Fánchy család missilisei között¹⁵ Rimay Jánosnak Fánchy Gáspárhoz írt levelére, melyet kritikai kiadásában Eckhardt Sándor Thaly Kálmánnak a Századok 1870. évfolyamában kiadott közlése alapján publikált.¹⁶ A levél betűhív szövege így következik.

[Címzés:] Az en ioo akaroo bizodalmas Vramnak, az Nemzetes Faanchy Gaspar Vramnak adassék kezében.

Szolgalatomot ajánlom kegyelmednek mint joo akaroo bizodalmas Vramnak, Jstenteöl kegyelmednek egessége életet, bodogh szerencseket kiwanok adatny. Boldisartol az szolgamtól értettem, hogy Belecztől haz érkezet Bozookba kegyelmed, akaraam azert kegyelmedet írással meg latogatnom. Miolta fogwa az az osztalios állapot keöwettek, nem ighen kezdének az emberek az Tisza két feleeröl ide fel jaarny, kewes oda walo hireket érthetünk, Praepostwarj Vram Kowatschocziwal, az el mult Pinteken mentenek it az Varoossy Szurdokon által, az Soprony giwlesben mennek, Welkeen haaltanak egi ejel, a kik beszedesek woltak welek, azoknak beszéllettek, hogy az Opoliaj es Ratiboriaj Herczégység foglalook, kewes haszonnal teertek az Feiedelemhez megh Slesiabool, joo szoot sem adtak nekik, Budarul penighen tegnap érkeztenek Feölseö Sztregowaj emberek haza, a kjk beszélgetik hogy Csaszar Vrunktool köwetek érkeztenek Budara, a kik alaabis akarnak hiszem menny, de az Töreökeök bozsonkodnak hogy most Soolgiokot el kaptak az Magiar Witezek, Négiwen Eöt Ezer forintot hoznak wolt fizetésekre, s-awal fel osztoztak, Az Tobb dolgokot es kaarokotis emlegetik, s-megh tiltottaak hogy semmij fele marhat se Budarool se egiebünnen az Török bürodalombool ide ne adgionak, Balassa Ferencz Vramnakis vressen jötenek meg Waasárloo emberej, nem adtak

¹¹ Uo. 268. Testvére Révay Gáspárhoz ment feleségül. Tribell Gáspár halála után (1620) Széchy György nekik fizette meg a zálogösszeget, ő lett Lipcse ura. (Uo. 269.)

¹² Oravski kompososorat. Thurzovská korespondencia. Invent. 623.

¹³ Ebben a levélben Tribell említett tesz egy bizonyos molnár felől, aki Rimay birtokáról máshová költözött, és éppen ezért nem tud eleget tenni Thurzó György vele kapcsolatos kérésének. „Sed non volo celare Illustrissimam Magnificentiam Vestram, Molitorem eujus mentionem facit, iam pridem ex ditione Dominus Rimay lares suos alio transtulisse, idque clancularie re male administrata, Quapropter maiorem in modum Illustrissimam Magnificentiam Vestram oratam velim, ne sinistra interpretetur, quod hac in parte operam meam pro expectatione Illustrissimae Magnificentiae Vestrae probare non poterim, culpa squidem omnino non in me, sed penes profugum Molitorem residet.”

¹⁴ FERENCZI I. m. 58. 60.

¹⁵ G. Varia. 31. kart. 14. c. Missiles rodin Fay, Fánchy a Fűghedi 1554—1738.

¹⁶ ECKHARDT I. m. 402.

penzekertis semmő aaru marhat. Ha kegyelmeteknek valamő oda fel waloó Vő hireő érkezend-
nek, reszeltessen kegyelmetekis azokkal engemet, a mint értem az Nemet orszaghő állapatis
eleg h keweredesbe zurzawarba wagion, Mig az Sopronő giwlesnek wege leszen penigh, meg
többúlinek az hirek, Tarcsa joo egessegbe meg az Vr Jsten kegyelmedet, Jrtam Pwnkeösd kedden
1622. Kegyelmednek elteiglen szolgál

Rimaj Janos

Vramnak eő kegyelmenek ajanlia szolgálatomot kegyelmed

F. Csanak Dóra

ORCZY LŐRINC LEVELEI TELEKI JÓZSEFHEZ

Az Országos Levéltárban, a Teleki-család gyömrői levéltárában (P 654. 9. d. 31. tétel) talál-
ható Orczy Lőrinc öt levele Teleki Józsefhez. A levelek közül három datált: egy 1782-ből, kettő
pedig 1783-ból való, kettő keltezetlen, de tartalmuk alapján ezek is feltételezhetően 1782—1784
között íródtak. Az öt levél tehát aránylag rövid időn belül keletkezett, s bár Orczy és Teleki
kapcsolatáról nem ismerünk más írásos dokumentumot, valószínű, hogy e levelek barátságuk-
nak csak egy szakaszát illusztrálják. Az első levél tartalma ui. arra vall, hogy már korábban
ismerték egymást, s Teleki bizonyosan megbecsülését akarta kifejezni, amikor Orczyt kérte
meg, hogy iktassa be főispáni székébe. Orczy pedig a levélben kifejezett „különös indulat”-ból
vállalkozott a nem kis kényelmetlenséget jelentő nagyszöllősi útra. Ha volt is más emléke
kapcsolatuknak, az elkallódott vagy lappang, de lehetséges, hogy csak személyesen találkoztak
Pesten, ahol mindkettejüknek háza volt, vagy akár vidéken is: Teleki feleségének családi
otthona, Szirák, nem volt messze Tarnaórástól, Orczy birtokától.

Tartalmilag nemcsak egy húszéves korkülönbség ellenére kialakult baráti kapcsolat doku-
mentumai a levelek, hanem politikai, művelődéstörténeti és személyes közléseket is tartalmaz-
nak, s elevenen jelenítik meg a levélró alakját, egyéniségét — annak ellenére, hogy az öt közül
három levél elsősorban különféle személyek érdekében való közbenjárás végett íródott.

Két levél borítékja erősen megsérült, s megégett az első levél széle is. A []-ben közölt szavak
és szó töredékek a feltételezett szöveget rekonstruálják, illetve a kipontozott részek hiányzó,
de meg nem állapítható szavak helyét jelzik. A címzés rövidítéseit feloldva közöljük, a záró-
jelek az elpusztult részeket tartalmazzák.

1.

[I]llustrissimo Domino Comiti
Josepho Teleky de
[Sz]ék, Sacerrimae Caeserae Regiaequae
[Majest]atis Camerario et Inclitae
[Comita]tus Békesiensis offic[oso ?]
Comiti Administratori [domino]
[mi]jhi colendissimo

Pestini

Méltóságos Gróff Collega Uram!

Különös örömmel értettem Leveledből hogy Felséges Urunk valóságos Fő Ispányi hivatalra
Téged nevezni méltóztatott; Ugyan abbul értem hogy személyemre kívánod hárittatni az
Királyi Commissariusságot, Drága Barátom! tudom az igaz Barátságok Törvényeit mely
szerint nem szabad Jó Barátnak kérésit meg tagadni, de engemet sok foglalatosság annyi felé
rángat hogy a leg szentebb kötelességnek veghez vitelére is sokszor az Údőt úgy szölván lopni
kelletik, s ez az oka hogy hirtelenséggel nem is válaszolhattam Leveledre, el hagyom Öregség
terheit, melyek a' gyengültt egésségtül erednek s az hosszabb utazást nehezenn szenvedik, el
hagyom Arany Törvényeink Méltóságát, mely Biráink hatalmát oda emelte, hogy kis birtoku
Haza fia sem oszthattya szabadon idejét, — mind ezeknél (noha okok vólnának becsülletes
mentségre) leg inkább függőben tartóztatok engemet házam dolgai, mintt vén Após már
szárnyára költt két fiaim s három sok gyermekü Leányimnak jövendő sorsát intézni akartam,
illy dologra csendesség s magánosság szükséges, s szinte e' két hóldnapot szánttam vólna e
neheszkes munkára; Mind azonon által hozzád való különös Indulatom csak ugyan oda birtt
hogy félre tévén minden gántsokat, az Királyi Commissariusságot acceptállyam; Tedd tehát
az szükséges jelentést Fellyebbvalóknál, s lészek szolgája Nagy Fejedelmünknek, bé tészlek